

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ СТАРТАП-ПРОЄКТІВ В УКРАЇНІ

Процес розвитку стартап екосистеми в Україні продовжується. З кожним роком кількість стартап-проектів у країні зростає. Так, за даними Глобальної карти стартап екосистем StartupBlink у 2020 році стартап екосистема України посіла 29 місце в глобальному рейтингу, покращивши свій результат на 2 позиції у порівнянні з 2019 роком. За даними цього ж Інтернет-ресурсу в Україні станом на 2020 рік налічується 455 стартапів [1]. Проте варто зауважити, що зазначена кількість це лише ті проекти, де країною заснування зазначено Україну, але фактично українцями розроблено набагато більше стартапів. Існує багато причин, чому українці реєструють проекти в інших країнах, зокрема недоліки вітчизняного законодавства, складніший та довший, у порівнянні з іншими країнами, процес пошуку інвестора та труднощі з реєстрацією інтелектуальної власності стартапу. Останнє відіграє важливу роль, адже неможливість або складність доведення власного авторства на успішні проекти ніяк не стимулює винахідників продовжувати інноваційну діяльність та реєструвати стартап-проекти в Україні.

Охорона прав інтелектуальної власності набуває особливої актуальності для стартап-проектів, тому що швидкість розвитку та зростання вартості таких проектів є надзвичайно високою, що привертає значну увагу до них не лише з боку інвесторів, а й конкурентів, які завжди готові, за наявності такої можливості, використати чужі ідеї для власної вигоди.

В Україні управління інтелектуальною власністю стартапів пов'язано з низкою проблем, а саме:

- *необізнаність та недосвідченість стартаперів* (авторів та розробників інноваційних ідей). Деякі молоді люди навіть не знають про те, що потрібно документально оформлювати своє авторство на винахід;

- *небажання цікавитись процедурою та особливостями охорони прав інтелектуальної власності*. Враховуючи той факт, що, наприклад, процедура реєстрації патенту на винахід займає 1,5-2 роки, розпочинати її потрібно завчасно, бажано із залученням фахівців (патентних повірених);

- *невміння або небажання стартаперів здійснювати якісний патентний пошук*. Часто трапляється ситуація, коли винахідник дещо переоцінює винахідницький рівень власної ідеї, думаючи, що ніхто в світі більше міг вигадати або створити чогось подібного. Проте ретельний патентний пошук може показати наявність подібних винаходів, що істотно ускладнить або зробить неможливим подальший розвиток проекту, що призведе до значних, але марних втрат часу та ресурсів.

- *активне представлення своєї ідеї «всім і одразу» з розкриттям усіх її ключових характеристик та унікальності*. Це може негативно вплинути на розвиток проекту в майбутньому, адже ідею можуть просто «вкрати» або використати в своїх цілях конкуренти;

- *недобросовісність деяких організаторів конкурсів інноваційних проектів*. Наприклад, можуть траплятися випадки, коли великі компанії виступають організаторами конкурсів інноваційних проектів, а потім, користуючись відсутністю досвіду у стартаперів, починають або спільно з ними, або самостійно реєструвати патенти на їх ідеї, що призводить до фактичної втрати авторства на ідею у її розробника;

- *запрошення розробників стартапів стати співробітниками великих компаній з подальшим використанням їх інтелектуального потенціалу без належної винагороди*. Звісно, зазначена проблема не є правилом. Проте іноді трапляються такі ситуації, коли керівництво компанії, користуючись відсутністю обізнаності стартаперів у питаннях охорони авторських прав на їх власні ідеї можуть запрошувати їх розвивати ідею вже у складі великої компанії, а потім право оформлюється вже на компанію.

Більшості зазначених проблем можна було б уникнути шляхом підвищення обізнаності молодих винахідників стосовно управління їх інтелектуальною власністю. Починається воно майже одночасно із виникненням інноваційної ідеї. Вже на цьому етапі стартапер повинен переконатись, що вона є унікальною і нічого подібного ще не існує. З цією метою здійснюється патентний пошук, за результатами якого стає зрозуміло, чи може винахідник реєструвати власне право на об'єкт інтелектуальної власності, чи ні.

Патентуванню підлягають ключові технології, що визначають інноваційну та комерційну цінність стартапу і у яких можуть досить швидко з'явитися конкуренти. Саму по собі ідею запатентувати не можливо, проте навіть просте письмове викладення ідеї може забезпечити отримання авторського права на твір. До ключових складових стартапу, які можна запатентувати відносяться [2]:

- технічна частина (технічне рішення для впровадження інноваційного продукту, процесу чи пристрою),
- графічна частина (логотип, графічні елементи, шрифти і макети сайту, друкарська продукція, фотографії, ілюстрації і зображення),
- текстова частина стартапу (назва, доменне ім'я, текстове наповнення онлайн та оффлайн носіїв ідеї).

Враховуючи тривалість процедури патентування та прогножуючи активний розвиток стартапу на ринках інших країн, його одразу варто здійснювати з прицілом на міжнародний ринок. Подача міжнародної заявки на винахід забезпечує міжнародний пріоритет, може убезпечити винахідника від того, що будь-хто за кордоном може зареєструвати заявку на аналогічний виріб. Значним недоліком міжнародної процедури реєстрації патенту є її висока вартість, що для стартаперів іноді є «непідйомною». Проте, враховуючи тривалість процедури та наявність можливості оплати не одноразово всієї суми, стартаперам варто її розпочинати якомога раніше. Згодом кошти на реєстрацію міжнародного патенту може надати й інвестор, який точно розуміє, наскільки це важливо для майбутнього успішного розвитку стартапу на міжнародних ринках.

Інвестори вже на першій зустрічі з розробниками стартапу можуть запитувати про наявність у них патентів або авторських прав на об'єкти їх інтелектуальної власності. І завжди позитивним сигналом для них є наявність певного охоронного документу. Проте за його відсутності стартаперам варто бути обережнішими, та під час презентації своїх проєктів не розкривати усі «секрети». Інвесторів зазвичай більше цікавить бізнес-модель та способи їх заробітку на даному проєкті, але не варто виключати можливість і недобросовісної поведінки з боку зацікавленої сторонньої особи [3].

За відсутності охоронних документів на інтелектуальну власність винахідникам варто бути більш обачними у своїх публічних виступах та презентаціях інноваційних проєктів. Якщо на виставках, в тому числі й міжнародних, розробники стартапу представляють свою ідею без належно оформленого виставкового пріоритету, то будь-хто з відвідувачів може використати їх ідею у власних цілях, і довести авторство потім буде достатньо складно.

Лідером рейтингу країн за показником розвитку їх стартап екосистем вже протягом багатьох років залишаються США [1]. Привабливість цієї країни для українських стартаперів, зокрема і стосовно патентування там своїх ідей та реєстрації стартап-проєктів, залишається надзвичайно високою з ряду причин, зокрема [4]:

- це надзвичайно великий ринок, що характеризується значними обсягами споживання та пропонує широкі можливості для розвитку не лише стартапів, а й вже функціонуючих компаній з різних країн світу;
- США – це одна з небагатьох країн, де стартапер може запатентувати свою бізнес-модель та забезпечити її захист;
- у цій країні сконцентровано найбільшу кількість фінансових та інвестиційних компаній, що істотно прискорює та спрощує процес пошуку інвестицій для стартапу;
- наявність ефективного законодавства, що забезпечує захист прав власників винаходів від порушників.

Таким чином, можна констатувати, що в Україні дійсно існують певні проблеми з управлінням інтелектуальною власністю стартап-проєктів, проте вони пов'язані не лише з недоліками в законодавстві та організації системи забезпечення правової охорони інноваційних ідей та винаходів, а іноді й з безвідповідальним ставленням самих розробників стартапів до захисту їх ідей та винаходів. Тому підвищення обізнаності та поінформованості молодих винахідників стосовно особливостей захисту інтелектуальної власності стартап-проєкту може допомогти уникнути багатьох проблем, пов'язаних із майбутнім розвитком проєктів.

Література:

1. Global Countries Ranking of Startup Ecosystem. *StartupBlink*: веб-сайт. URL: <https://www.startupblink.com> (the date of application: 30.03.2021).
2. Канципа А. Як запатентувати стартап в Україні. *Inventa*: веб-сайт. URL: <https://www.inventa.ua/ua/jak-zapatentuvati-startap-v-ukraini/> (дата звернення 29.03.2021).
3. Денисов Д. Патентные ошибки. URL: https://www.cfin.ru/investor/venture/patent_mistakes.shtml (дата звернення 29.03.2021).
4. Зиновьев С. Патенты за рубежом. Часть 2: Почему именно США? URL: <https://rb.ru/howto/author-rights-2/> (дата звернення 27.03.2021).